

MARIA PIA BACCARI VARI (SZERK.): I FONDAMENTI
DEL DIRITTO EUROPEO E LA NUOVA COSTITUZIONE UNGHERESE
(MODENA: MUCCHI EDITORE 2014) 107.

Az új *Alaptörvény* elfogadása köztudottan nagy visszhangot keltett Európában, és ezalól Olaszország sem kivétel. Az olasz jogtudomány különösen nagy érdeklődést mutatott és mutat a magyar alkotmányfejlődés iránt. Az olasz római jogi professzor, Maria Pia Baccari Vari által szerkesztett kötet valamelyest kivételesnek tekinthető azonban a magyar alkotmányos reformokra reagáló olasz jogirodalomban. A nyolc rövid írást és egy sajtószemlét magában foglaló kötet, mely egy 2012. március 12-én Rómában tartott szeminárium terméke, ugyanis egyértelműen az új *Alaptörvény* és a magyar kormány reformjai mellett foglal állást. A szeminárium a katolikus egyház Római Egyházmegyéjének (*Vicariato di Roma*) kezdeményezésére került megrendezésre „A római jog fogalmai és elvei és az új magyar alkotmány” címmel, a Nagyboldogasszony Szabadegyeteme (*Libera Università di Maria Santissima Assunta*) szervezésében.

A szemináriumon a Szabadegyetem két professzora, Maria Pia Baccari Vari és Angelo Rinella, valamint Hamza Gábor, az ELTE római jogi professzora, Lorenza Violini, a milánói egyetem alkotmányjogi professzora, Carlo Casini és Luca Volontè, két olasz jobboldali politikus, a francia Grégor Puppinc, egy keresztény szellemű civil szervezet, a *European Center for Law and Justice* igazgatója, valamint Balla János, az akkori olaszországi magyar nagykövet szólalt meg. A kötet végén található programból és rövid beszámolóból kiderül, hogy a szemináriumon részt vett Robert Toniatti, a trentói egyetem összehasonlító jogász professzora is, de tőle nem találhatunk írást a kötetben.

A szeminárium témájához hűen, a két római jogi professzor, Maria Pia Baccari Vari és Hamza Gábor az *Alaptörvény* és a római jog kapcsolatát elemezte rövid előadásában. Mindketten különös figyelmet szentelnek a preambulumnak, és az abban található vallásos utalásoknak. Maria Pia Baccari Vari a Keletrómai Birodalom császára, Justinianus „alkotmányának” preambulumát idézi fel, amely szintén utal Istenre, és őt a birodalom teremtőjének tekinti.¹ Utal továbbá Cicerónak arra az álláspontjára, miszerint a *res publica* nagysága szoros összefüggésben van a vallásos előírások betartásával. Emellett hangsúlyozza, hogy Ciceró már azt is megfogalmazta, hogy a család és a házasság a társadalom alapköve. A professzorasszony tehát egyértelmű párhuzamot vél látni a római jogi elvek és az új magyar alkotmány között. Állítása szerint a magzat életének védelme szintén a római jog egyik elvéből ered (XI. o., 22. l.).² A preambulummal kapcsolatban egy kritikát is megfogalmaz azonban. Véleménye szerint megtévesztő a preambulum azon állítása, miszerint „Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot”, mert Szent István korában még nem lehetett államról beszélni. Ez egy modern fogalom téves visszavetítése egy középkori történelmi eseményre. Maria Pia Baccari Vari végül arra hívja fel a figyelmet, hogy a római jog ismerete a mai jogrendszerek megértésének és értékelésének fontos eszköze. Véleménye szerint ma sokan elvetik a római jogot a családjog és a személyek joga területén, mert az nem ismerte az azonos neműek házasságát, az élettársi kapcsolatot és a mesterséges megtermékenyítés intézményét, de ennek valódi célja az, hogy a római jogászokat elhallgattassák. Zárószavaiban a professzorasszony a természetjoghoz való visszatérésre ösztönzi a hallgatóságot.

Hamza Gábor a magyar alkotmánytörténet rövid bemutatása után szintén az *Alaptörvény* és a római jog közötti összefüggéseket elemzi. Hangsúlyozza, hogy Ciceróig visszavezethető az alkotmány (*rem publicam constituere*) fogalma, aminek alapja az egyetértés (*consensus omnium bonorum*). Véleménye szerint az *Alaptörvény* többpárti egyetértésen alapszik, így megfelel a *consensus omnium bonorum* elvnek. Továbbá Savignyt idézi, aki szerint a házasság fontossága a rómaiak számára abban is megmutatkozik, hogy azt a források nem egyszerűen *institutnak* (intézetnek), hanem *institutionnak* (intézménynek) hívják.

Bár az esemény címe azt sugallja, hogy a szeminárium célja a római joggal való összefüggések megvitatása volt, a többi résztvevő előadása nem tér ki erre

¹ „*Deo auctore nostrum gubernantes imperium*” (530. december 15.).

² *A nasciturus pro iam nato habetur* elve.

az aspektusra, hanem az *Alaptörvényre* és az új sarkalatos törvényekre reagál. Carlo Casini és Luca Volontè, a két jobboldali politikus³ írása nem jogi, hanem politikai állásfoglalást fejez ki, ahogyan ezt az előbbi címe („Tanúvallomás a jog és a politika határán”) egyértelműen jelzi is. Az Európai Parlament Alkotmányügyi Bizottságának egykori elnöke beszámol a bizottság magyarországi látogatásáról és a magyar parlamenti képviselőkkel, alkotmánybírákkal, újságírókkal és diákokkal folytatott vitákról, majd hangsúlyozza, hogy már más alkalmakon is védte a magyar *Alaptörvényt* a kritikákkal szemben, és modellnek ajánlotta azt a többi európai ország számára. Bár aggodalmát fejezi ki néhány reformmal kapcsolatban, amelyeket az Európai Parlament is nyíltan kritizált, azokat részletesen nem elemzi⁴ (8. o.), és megjegyzi, hogy a magyar miniszterelnök válaszolt ezekre a kritikákra, és nyitott a párbeszédre. Carlo Casini szerint tiszteletben kell tartani az Unió tagállamainak szuverenitását és sajátosságait, és a Magyarországot az alkotmányos reformok kapcsán ért agresszió meglepő és példátlan. Hasonlóképpen, „Hamis vádak Magyarország ellen” című írásában⁵ Luca Volontè arra a következtetésre jut, hogy az új magyar alkotmány például szolgálhat más országok számára. Az akkor olaszországi magyar nagykövet, Balla János, szintén büszke az *Alaptörvényre*.

A fennmaradó három rövidebb írás közjogászok tollából származik. Gregor Puppinc, a *European Center for Law and Justice* igazgatójának írása, a kötet egyetlen angol nyelvű darabja, a családok védelméről szóló sarkalatos törvényt⁶ elemzi, és a végén a törvény teljes szövegét is megtalálhatjuk, angol fordításban. A keresztény szellemű civil szervezet vezetője szerint a törvény teljes mértékben összhangban van az európai és nemzetközi joggal. Álláspontja szerint a kritikákat elsősorban az abortusz támogatói és az LMBT-jogok képviselői fogalmazzák meg, akik bár egy egyhangú európai álláspont hirdetőinek vallják magukat, ennek semmi ténybeli alapja nincsen. Ennek alátámasztására Puppinc hivatkozik az Európa Tanács 41 tagállamára, melyek nem ismerik el az azonos neműek házasságát.⁷

Gregor Puppinc nem az egyetlen a szerzők között, aki külföldi példákkal próbálja alátámasztani álláspontját. Míg azonban ő arra hivatkozik, hogy az európai államok többségében házasság csak egy férfi és egy nő között köthet, ami szerinte a magyar *Alaptörvény* L cikkét igazolja (21. o.), más szerzők szerint Isten és a kereszténység megemlézése az *Alaptörvény* preambulumban legitim európai gyakorlat, mert az öt másik alkotmányban is megtalálható.⁸ Ez utóbbi érv öt írásban is megjelenik (lásd III. o., 1. o., 5. o., 51-52. o., 59. o.).⁹

³ Mindketten az olasz UDC (kereszténydemokrata párt) képviselői.

⁴ A bírák nyugdíjkorhatárának csökkentését, az adatvédelmi hatóság és a nemzeti bank függetlenségét említi példaként.

⁵ Az írás 2011. június 15-én megjelent a *Magyar Nemzet*ben is.

⁶ 2011. évi CCXI. tv. a családok védelméről, melynek két rendelkezését később az Alkotmánybíróság megsemmisítette. Lásd 43/2012. (XII. 20.) AB hat.

⁷ Ez a szám azóta 34-re csökkent.

⁸ Európában 46 alkotmány van érvényben, nem számítva a föderális országok tagállamainak alkotmányait.

⁹ Enne kapcsán többen is Silvio Ferrari tanulmányára hivatkoznak. Silvio FERRARI: „Dio, religione e Costituzione” *Osservatorio delle libertà e istituzioni religiose* 2005/1. 1–8. Lásd www.olir.it.

A kötet említésre érdemes elemei az olasz alkotmányfejlődéssel vont párhuzamok. Több szerző is idézi Giorgio La Pira kereszténydemokrata politikust, az olasz *Alkotmány* egyik alapító atyját, aki 1947-ben javasolta az alkotmányozógyűlésnek, hogy az *Alkotmány* szövege kezdődjön úgy, hogy „az olasz nép Isten nevében az alábbi Alkotmányt fogadja el”.¹⁰ Az alkotmányozógyűlés azonban nem fogadta el ezt a javaslatot, amelyet maga Giorgio La Pira később vissza is vont. Az olasz *Alkotmány* alapító atyjai arra a következtetésre jutottak, hogy ez a mondat politikailag megosztó lenne, míg közös céljuk az ország egységének kifejezése volt. Lorenza Violini továbbá a 2001-es olasz alkotmánymódosítást említi, mely jelentősen megváltoztatta az központi állam és a tartományok (*regioni*) közötti hatáskörmegosztást, mint annak példáját, hogy a parlamenti többség is tud alkotmányt módosítani (58-59. o.). Ezzel kapcsolatban azt a kérdést teszi fel, hogy vajon tényleg szükséges-e, hogy egy alkotmányos reform széles politikai egyetértésen alapuljon, vagy a képviseleti elv mechanizmusa a demokrácia elegendő garanciája. Erre a kérdésre a milánói alkotmányjogi professzorasszony nem ad választ.

A kötet komoly hiányossága, hogy az olvasónak nincs lehetősége az eltérő vélemények mérlegelésére és összevetésére, mert minden írás egyértelműen a magyar alkotmányos reformok mellett foglal állást, és az *Alaptörvényt* modellként kínálja más országok számára. Más, a magyarországi fejleményekkel szemben mérsékeltlen vagy határozottan kritikus olasz szerzők írásaival összevetve azonban hasznos olvasmány lehet. Ez utóbbiak kétségkívül többségben vannak a magyar *Alaptörvényre* reagáló, meglepően nagyszámú olasz tudományos írások között, melyek részben jogászok, részben politológusok tollából származnak.¹¹

Kelemen Katalin*

¹⁰ Olaszul ez így hangzott: „In nome di Dio il popolo italiano si dà la presente Costituzione.” Lásd *La Costituzione della Repubblica nei lavori preparatori della Assemblea Costituente*, a cura della Camera dei Deputati – Segretariato Generale, V, 1970, 4579 ss.

¹¹ Lásd pl. Matteo DE SIMONE: „Ungheria: la nuova costituzione. Verso una deriva autoritaria?” *Forum di Quaderni Costituzionali* 16 settembre 2011. Lásd www.forumcostituzionale.it/wordpress/images/stories/pdf/documenti_forum/telescopio/0029_desimone.pdf; Simone BENVENUTI: „Continuità e discontinuità nella Legge Fondamentale ungherese dell’aprile 2011” ceu.academia.edu/SBenvenuti; Francesca ROMANA DAU: „L’esperienza costituzionale ungherese e l’equilibri tra democrazia diretta e principio rappresentativo. Brevi note a margine dell’approvazione del nuovo testo costituzionale dell’aprile 2011” *Federalismi* 2011/24, www.federalismi.it/nv14/articolo-documento.cfm?artid=19293; Valerio LUBELLO: „Ungheria. Flusso di modifiche alla Legge Fondamentale” *DPCE Online* 2013/2; Marco DANI: „The ‘Partisan Constitution’ and the Corrosion of European Constitutional Culture” *LEQS Paper* 2013/68, [www.lse.ac.uk/europeanInstitute/LEQS Discussion Paper Series/LEQSPaper68.pdf](http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/LEQS%20Discussion%20Paper%20Series/LEQSPaper68.pdf); Giuseppe Franco FERRARI (szerk.): *La nuova Legge fondamentale ungherese* (Torino: Giappichelli 2012).

* Egyetemi adjunktus (univertsitetslektor), Örebro universitet, Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete, 701 82 Örebro, Fakultetsgatan 1, Svédország.
E-mail: katalin.kelemen@oru.se.